

Yayına Geliş Tarihi:13/09/2023
Yayına Kabul Tarihi:20/12/2023
Online Yayın Tarihi:30/12/2023

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:7, Sayı:20, Yıl:2023, Sayfa:345-363
ISSN: 2587-2206

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİNDE KIRMASTI'NIN (MUSTAFAKEMALPAŞA) KAYMAKAMLARI: ŞİKÂyetLER VE RUHSATSIZ BİR RUM MEKTEBİ İNŞASI

Oya ŞENYURT¹

Özet

Bursa'nın tarım ilçesi olan Mustafakemalpaşa, Osmanlı'nın son dönemlerinde farklı etnik kökenden kişilerin yaşadığı, "Kirmasti" olarak anılan bir kazadır. Arşiv belgelerine yansıyan bilgiler içinde 19. yüzyılın sonlarından itibaren kaza halkının kaymakamları hakkındaki şikâyet mektuplarının önemli bir toplam oluşturduğu ve bu şikâyet zinciri içinde Kaymakam Kazım Bey'in ruhsatsız olarak Rum Mektebi inşasına izin vermesi sebebiyle sorgulanmasının dikkat çektiği söylenebilir. Rum Mektebi'nin boyutları ve niteliği, kimler tarafından kullanılacağı, inşaat masrafını kimin karşılayacağı, inşa edileceği arsanın durumu, etrafta yaşayan kişilerin etnik kökeni gibi konular hakkında verilen bilgilerin eksikliği nedeniyle mektebe inşaat ruhsatı verilmemiştir. Ancak ruhsatın alınması beklenmeden başlayan inşaat sebebiyle yapılan sorgulama sonrası mektebe ilişkin tüm bilgiler tamamlandığında, Rum mektebinin inşaatının da bitmesi yakınlaşmış ve yapının ruhsatı alınabilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kirmasti kazasının kaymakamları hakkındaki şikâyetler bağlamında Kaymakam Kazım Bey'in inşaat ruhsatı alınmadan bir Rum Mektebi'nin inşasına başlama izni vermesine ilişkin süreç, gayrimüslimlerin kamusal yapılarının inşasını gerçekleştirebilmek için uymaları gereken bürokratik kurallar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Makale, arşiv belgeleri ışığında Kirmasti bölgesinde inşa edilen bir Rum mektebinin inşa sürecinin nasıl geliştiğini ve neden aksamalara uğradığını çok sayıda şahidin anlatımından karşılaştırmalı ve detaylı olarak anlamaya dönük nitel bir araştırmanın ürünüdür.

¹ Prof. Dr. Kocaeli Üniversitesi, E-mail: oyas026@gmail.com ORCID NO: 0000-0002-4837-3960

Atıf/Citation: Şenyurt, O., (2023). Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Kirmasti'nin (Mustafakemalpaşa) Kaymakamları: Şikâyetler ve Ruhsatsız Bir Rum Mektebi İnşası. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 345-363.

Anahtar kelimeler: Kirmasti (Mustafakemalpaşa), Rum Mektebi (Taş Mektep), Kaymakamlar, Sorgulama, İnşaat Ruhsatı.

DISTRICT GOVERNORS OF KİRMASŦİ (MUSTAFAKEMALPAŞA) IN THE LATE OTTOMAN PERIOD: COMPLAINTS AND THE CONSTRUCTION OF AN UNLICENSED GREEK SCHOOL

Abstract

Mustafakemalpaşa, the agricultural district of Bursa, was a township known as "Kirmasti" in the late Ottoman period, where people of different ethnic backgrounds lived. From the late 19th century onwards, letters of complaint from the people of the township against their district governors take an important place in archival documents. Among these complaints, it can be said that the questioning of District Governor Kazım Bey for allowing the construction of a Greek School without a license draws attention. The building license for the Greek School was not authorized due to the lack of information on the dimensions and quality of the school, who would use it, who would pay for its construction, the condition of the project site, and the ethnicity of the people living in the neighborhood. However, when all the information about the school was completed after the interrogation due to the construction that started before the license was received, the construction of the Greek School was close to completion, and the license for the building was obtained. The process of District Governor Kazım Bey's permitting to commence the construction of a Greek School without a building license is evaluated in the context of the complaints against the district governors of the Kirmasti township since the late 19th century and within the framework of the bureaucratic rules that non-Muslims must comply with in order to construct their public buildings. The article is the product of a qualitative research aimed at understanding in comparative and detail how the construction process of a Greek School built in the Kirmasti developed and why there were disruptions, in the light of archive documents and the narratives of many witnesses.

Keywords: Kirmasti (Mustafakemalpaşa), Greek School (Taş Mektep), District Governors, Interrogation, Building Licence.

GİRİŞ

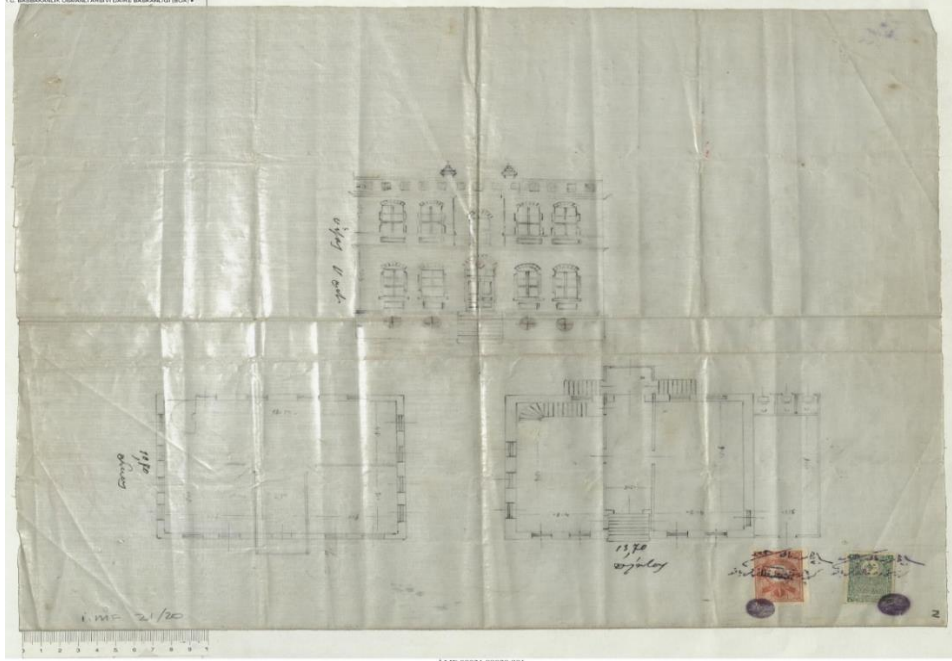
Bursa'nın tarım ilçesi olan ve güney Marmara'da yer alan Mustafakemalpaşa ilçesi adını Kurtuluş Savaşı'ndan sonra almıştır (İzbrak, 1976: 498). İlçenin eski adı Osmanlı döneminde "Kirmasti" olarak anılmaktadır. Kirmasti verimli ovalar üzerinde ve yolların kavşak noktasında kurulmuştur. Orhan Gazi zamanında hâkimiyeti Osmanlılara geçen ilçenin kuruluşu milattan öncelere dayanmakta ve çevresinde kale kalıntıları bulunmaktadır (İzbrak, 1976: 498). Erken Osmanlı Dönemi'nde Kirmasti ile ilgili çok aydınlatıcı bilgiler bulunamamakla birlikte (Yaşayanlar, 2012: 7),

Lâlâ Şahin Paşa'nın Kirmasti'de inşa ettirdiği cami, medrese, hamam, zâviye ve türbeden oluşan külliyesinin uzun süre bölgenin simgesi olduğu düşünülmektedir. 1913 yılında Sırat-ı Müstakim Dergisi'nde Kirmasti ile ilgili bir makale kaleme alan Ömer Fuad'a göre Kirmasti'de bol miktarda arpa üretilmektedir. Ayrıca kazanın yağ ve peyniri de hem meşhur hem de ucuzdur. Kazaya yakın noktalarda kömür madenleri ve petrol gazının olduğundan da söz eden Ömer Fuad, Lala Şahin Paşa vakfının zengin olmasına rağmen cami ve medresenin harap durumda olduğuna dikkat çeker (Fuad, 1913: 9-11).

1888 yılına göre Kirmasti'de 14 mahalle, 14 cami ve 2 kilise bulunmaktadır. 1888-1900 yıl aralığında ise 1148 Rum, 887 Ermeni, 80 Yahudi ve 2115 Müslüman'ın yaşadığı tespit edilmektedir (Varol, 2001: 15, 26). Dolayısıyla Osmanlı'nın son dönemlerinde Kirmasti farklı etnik kökenden kişilerin yapılarıyla birlikte varlık gösterdiği bir kazadır. Bu makalede 20. yüzyılın başlarında Kirmasti kazası ile ilgili iki noktaya yoğunlaşmıştır. Bunlardan biri arşiv belgeleri içinde özellikle 19. yüzyılın sonlarından başlayarak devam eden Kirmasti kazası kaymakamlarına ilişkin şikâyetlerdir. Diğer ise bu şikâyetler bağlamında Kaymakam Kazım Bey'in Kirmasti'de ruhsatsız Rum mektebi inşasına izin vermesiyle ilgili olarak yaşanan sürecin ele alınmasıdır.

Bursa Mustafakemalpaşa'da (Kirmasti) bugün ayakta olan bu yapının adı Hamza Bey İlköğretim okulu olarak bilinmekte ve halk arasında yapıya "*Taş Mektep*" denilmektedir (Anon., t.y.: 16-17). 2003 yılına kadar hizmet vermiş okulun (URL-1) projesi de Osmanlı arşiv belgeleri içinde yer almaktadır (Şekil 1). 20 Kânûn-ı sâni 1328/2 Şubat 1913 tarihine ait çizimin altında ve pulların üstünde "*Kirmasti'de kalfa Kiryako*" ifadesi okunmaktadır (BOA., İ.MF., Dosya no: 21, Gömlek no: 20). Meclis-i İdâre azalarının verdiği bilgiye göre de (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5) yapının mimarı/kalfası aynı zamanda belediye kalfası olarak da adı geçen Kiryako'dur. Belgenin tarihi dikkate alındığında, çizim yapının bitirilmesine yakın bir dönemde yapılmıştır. Çizimlerde bodrum üzerine iki kat olarak tasarlanan yapının ön ve arka cephelerinde yer alan merdivenlerle giriş sağlanmıştır. Giriş cephesinde giriş merdivenlerinin üzerinde küçük bir balkon tasarlanmıştır. Bu balkon günümüzde de mevcuttur. Çizimler silik olması sebebiyle pek fazla okunamamakla birlikte zemin kat planında iki sınıf tasarlandığı görülmektedir. Yapı cephelerinin günümüzdeki hali (Şekil 2-3), proje ile büyük oranda benzerlik taşımaktadır. Bodrum kat pencereleri yuvarlak tasarlanmışsa da uygulamada kemerli olarak inşa edilmiştir. Ayrıca çatıda görülen iki kısa kulenin de ya uygulama sırasında vazgeçilen ya da

zaman içinde ortadan kalkan yapı öğeleri oldukları düşünülebilir. Günümüzde tuğla duvarlı yapının basık kemerli kapı ve pencereleri ile kat silmeleri dikkat çekmektedir.

Şekil 1. Kirmasti Rum Mektebi'nin 1913 Tarihli Projesi (BOA., İ.MF., Dosya no: 20, Gömlek no: 21).

Kirmasti'deki Rum mektebinin inşa talebi için gereken bilgilerin 30 Temmuz 1328/12 Ağustos 1912 tarihinde kazadaki Meclis-i İdâre mazbatasıyla verilmesinin kaza kaymakamlığına tebliğ edildiği anlaşılmaktadır. Cevaben gönderilen mazbatanın inşa edilecek yapıyla ilgili gerekli bilgileri içermemesi nedeniyle tekrar tebligat yapılmasına gerek duyulmuştur. Ancak gerekli bilgilerin kazadan alınamamasına rağmen ve işlem akışının tamamlanması beklenmeden, inşaata resmi ruhsat verilmeksizin binanın yapımına başlanmasına o dönem görevde bulunan Kaymakam Kazım Bey tarafından izin verilmiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-19).

Kaymakam Kazım Bey'in görev yaptığı dönem öncesinde Kirmasti halkının kaymakamları hakkındaki pek çok şikâyet dilekçesinin merkeze iletildiği ve bazı kaymakamların görevden alındıkları dikkat çeker. Kazım

Bey ise bu zincirin halkalarından biridir ve izinsiz olarak Rum mektebinin inşasına başlanması hakkındaki kararı hem kendisinin hem de okulun kurucusu ve Meclis-i İdâre azalarının soruşturma geçirmesini gerektirmiştir. Burada Kirmasti'deki kaymakamlar hakkında zincirleme devam eden şikâyetler bağlamında mektebin ruhsatsız inşası ile Meclis-i İdâre azalarının sorgulanması ve Kazım Bey'in de ifadesinin alınması hakkındaki süreç gayrimüslimlerin kamusal yapılarının inşasını gerçekleştirebilmek için uymaları gereken bürokratik kurallar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Makale, arşiv belgeleri ışığında Kirmasti bölgesinde inşa edilen bir Rum mektebinin inşa sürecinin nasıl geliştiğini ve neden aksamalara uğradığını çok sayıda şahidin anlatımından karşılaştırmalı ve detaylı olarak anlamaya dönük nitel bir araştırmanın ürünüdür.

Şekil 2. Kirmasti Rum Mektebi Ön Cephe (Fot.: Gülşah Ünver)

Şekil 3. Kirmasti Rum Mektebi (Taş Mektep) Arka ve Yan Cepheler (Fot.: Gülşah Ünver)

1. MEKTEBİN RUHSATSIZ İNŞASI HAKKINDA MECLİS-İ İDÂRE AZALARININ SORGULANMASI

24 Mart 1329/6 Nisan 1913 tarihli bir evrakta, Kirmasti'de inşa edilen Rum mektebinin resmi izninin verileceği düşüncesiyle Kaymakam Kazım Bey'in memuriyeti döneminde inşaatına izin verildiği ve vilayet makamının emri üzerine inşaatın tatil edildiği kaydedilmiştir. Evrakın geri kalanında inşaatın tatili sırasında binanın duvarları, döşemesi ve çatısının tamamlandığı yalnız sıva ve pencerelerde tamamlanacak bazı yerler kaldığı ve ayrıca kilise civarındaki eski mektebin yanması üzerine kalan eksikliklerin de tamamlanarak öğrencilerin nakledildiği anlatılmıştır. Yapının inşaatına ruhsat alınmadan başlanması sebebiyle dönemin kaymakamı Kazım Bey dışında okulun kurucusu Dimitri ve Meclis-i İdâre azasından Karnik, bezzaz (manifaturacı) İbrahim, helvacı Halid ve müftü Osman efendilerle mektebin

mimarı Kiryako ve belediye kalfası Hasan ustanın ifadeleri alınmış ve Kazım Bey'in 16 Kanûn-ı sâni 1326/29 Ocak 1911 tarihinde işe başladığı 3 Teşrin-ı sâni 1327/16 Kasım 1911 yılında görevden ayrıldığı tespit edilmiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5). Kişilerin sorgulanmaları sırasında verdikleri cevaplar şöyledir:

1.1 Belde Müftüsü Osman Efendi'nin Sorgusu (21 Mart 1329/3 Nisan 1913)

Belde Müftüsü Osman Efendi sorgulanması sırasında mektebin inşa edilmesi amacıyla yapılan tüm yazışmaların Kazım Bey'in zamanında olduğunu; ancak mektepler inşasına bu esnada mı yoksa sonra mı başladığını bilmediğini söyler. “*Mektepler*” ifadesi kilise civarında bulunan ve yangından harap duruma gelen mektebin de tamir edildiğini belirtmek için söylenmiş olmalıdır. Mektebin inşaatına devam ederken vilayetten gelen emir üzerine kaymakamın inşaatı tatil ettirip ettirmediğini bilmemektedir. Mektep tatil edildikten sonra bir yangın çıkmış, kilise civarındaki eski mektep yanmıştır. Ancak müftü bu olayın Kazım Bey zamanında olup olmadığını da bilmemektedir. Belde Müftüsü Osman Efendi mektepte Rumların eğitim aldığı; ancak başka etnik kökenden kişilerin mektebe devam edip etmediğini bilmediğini söyler. Mektebi dıştan görmüştür ve içerisinin genişliğini ve bölümlerini de bilmemektedir. Müftü mektebin dışarıdan görüntüsüne göre bir tahminde bulunarak 200 öğrenciyi alabilecek kapasitede olduğunu beyan eder (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.2 Ebniye Kalfası Kiryako'nun İfadesi (20 Mart 1329/2 Nisan 1913)

Ebniye kalfası Kiryako mektebin mimarı ve kalfası olarak anılmaktadır. Kiryako'ya göre inşaatı Mayıs ayı başlarında kaymakam Kazım Bey zamanında başlanmıştır. İnşaatı devam edilmekteyken kaymakam ile Meclis-i İdâre azasından Karnik Ağa gelerek ustalara tatil için emir geldiğini tebliğ etmişlerdir. Bu tebliğden bir ay sonra yangın çıkmıştır. Yangına kadar binanın duvarları ve döşemeleri yapılmıştır. Yangın sonrası yapının pencere ve sıvalarını da tamamlayarak eski mektep yanmış olduğundan çocukları yeni binaya nakletmişlerdir. Kiryako'ya göre, mektepte beş sınıf, iki öğretmen mevcuttur ve 50 öğrenci vardır. Yapı 10-15 öğrenci daha alabilir kapasitededir. Kiryako, ustaları organize ettiğini ve para hesabını bilmediğini; ancak yapı için tahmini olarak 500 lira kadar para harcandığını ifade eder (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.3 Manifaturacı İbrahim Ağa'nın İfadesi (20 Mart 1329/2 Nisan 1913)

Manifaturacı İbrahim Ağa mektebin inşaatının Kazım Bey zamanında olduğunu teyit etmiştir. Mektepte kaç talebe olduğunu bilmediğini söyler. İnşaata 600 lira kadar harcadığını tahmin etmiştir. Kazım Bey zamanında gelen bir emir gereği inşaatın tatil edildiğini ve kaymakam ile Karnik Ağa'nın ustalara tebliğ ettiğini sözlerine ekler. Kazım Bey'in görevinden ayrılmasından sonra vekâleten Fahri Bey'in göreve getirildiğini ifade etmiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.4 Meclis-i İdâre Azasından Karnik Efendi'nin İfadesi (18 Mart 1329/31 Mart 1913)

Karnik Efendi kendisine yöneltilen, mektepte Ermeniler, Yahudiler ve Müslümanlardan talebe mevcut mudur? sorusunun cevabını bilmediğini söyler. Mektebin inşaat masrafının nasıl karşılandığına ilişkin soruya ise Dimitri Efendi'nin pederi Hacı Yorgi'nin maddi katkılarından söz ederek cevap verir. Dimitri'nin pederi Hacı Yorgi, Ebik Ağa'nın hanını 8-10 yıl önce satın almış, buraya ahşap mağazalar inşa ederek, yıllık 120-130 lira kadar kira bedeli elde etmiştir. Bu gelir kiliseye verilmiş ve zaman içinde mağaza kiralari birikerek mektebin inşaat masrafı tedarik edilmiştir. Meclis-i İdâre azasından Karnik Efendi Kazım Bey'in nereli olduğu ve Rumca bilip bilmediği sorulduğunda Yanyalı olduğunu ve Rumca bildiğini söylemiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.5 Meclis-i İdâre Azasından Halid Ağa'nın İfadesi (18 Mart 1329/31 Mart 1913)

Halid Ağa bazı soruların cevaplarını hatırlamadığını ifade etmiştir. Kaymakamın inşaatı tatil ettirdikten sonra gizli olarak inşaata devam edildiğinden bilgisi olup olmadığı sorulduğunda buna dair bilgisinin olmadığını söyler. Kazım Bey'in Yanyalı olduğunu ve Yunanca bildiğini teyit eder. Ayrıca Dimitri ile alışverişinin olduğunu helvacılık için şeker gibi gerekli malzemeyi Dimitri'den aldığını itiraf eder (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.6 Mektebin Kurucusu Dimitri Efendi'nin İfadesi (17 Mart 1329/30 Mart 1913)

Mektebin kurucusu Dimitri Efendi, mektebin inşaatına 2 Mayıs 1327/15 Mayıs 1911 tarihinde Kazım Bey zamanında başladığını söyler. Mektep bitirilmeden yangın çıkmış ve avludaki eski mektep yanınca bina bitirilmeden öğrenciler buraya nakledilmiştir. Ruhsatsız inşasına başlanan

mektepe daha önce öğretmen odası ve metropolit geldiği zaman misafir odası olarak kullanılmıştır. Mektebin kurucusu Dimitri Efendi vilayetten gelen yazı ile bazı açıklamaların talep edildiğini söyler. Bu sebeple 22 Mart 1327/4 Nisan 1911 tarihinde bir mazbata ile cevap verilmiştir. Bu mazbata ile bugün yarın ruhsat gelir düşüncesiyle mektebin yapılmasına izin verilmiştir. 2 Mayıs 1327/15 Mayıs 1911 tarihinde de inşaata başlanmıştır. Ancak mektebin kurucusu Dimitri Efendi kış mevsiminde tarihini hatırlamadığı bir dönemde, inşaatın tatil edildiğini belirtir. Yangın sönünce çocuklar ruhsatsız inşa edilen mektebe nakledilmiş ve vekil zamanında da inşaata devam edilmiştir. Mektepte toplam 65 öğrenci mevcuttur. Beş sınıf ve iki dersane bulunmaktadır. Ayrıca 100 öğrenci alabilecek kapasiteye sahiptir. Dimitri Efendi'nin ifadelerinden bu mektebin erkek çocuklar için olduğu kız çocuklar için mahalle içinde ayrı bir mektep bulunduğu anlaşılmaktadır. Mektep inşaatının 400 liraya çıkacağı tahmin edilen bedeli 500 liraya ulaşmıştır. Bu bedelin 100 lirası Dimitri'nin babasının vasiyet ettiği paradan 400 lirası da kilise sandığından ödenmiştir. Kilise ve mektebin gelirlerinin bir olduğu ve gelirin vakıftan, kilise hasılatından ve içmelerden geldiği anlaşılmaktadır. Dimitri'ye göre, kilisenin 14 dükkân, mağaza ve iki haneden ibaret geliri yıllık 120-180 lira arasında değişmektedir (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

1.7 Belediye Kalfası Doğramacı Hasan Usta'nın İfadesi (17 Mart 1329/30 Mart 1913)

Belediye kalfası doğramacı Hasan Usta ise diğer ifadelerden farklı olarak binanın kalfasının belediye kalfası olan Kiryako olduğunu vurgular (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

2. HALKIN KİRMASTİ KAYMAKAMLARINDAN ŞİKÂyetLERİ VE RUHSATSIZ MEKTEP İNŞASINA İZİN VEREN KAZIM BEY'İN SORGULANMASI

Kirmasti kaymakamları ile ilgili şikâyetler 1884 yılından itibaren artarak devam etmiştir. Burada ele alınacak zaman dilimi 1884 yılı ile 1911 yılı arasındaki şikâyetlere ilişkindir. Konuyla ilgili inceleme makalenin asıl konusu olan Kirmasti Rum Mektebi'ne ruhsatsız inşa izni verilmesiyle ilişkili olduğu için incelemenin sınırı 1911 yılına dayandırılmıştır. İlk rastlanan şikâyet 22 Eylül 1300/4 Ekim 1884 tarihine ait ve Kirmasti kaymakamı Osman Efendi hakkındadır. Kirmasti Eski Naibi Hasan Fehmi tarafından yazılmış bir dilekçeye göre Osman Efendi miri arsanın müzayedesine fesat karıştırarak devleti zarara uğratmış ve bu suçu kendi eliyle yazılmış resmi

evrak ile doğrulandığı halde Osman Efendi bu olaydan sorumlu tutulmamıştır (BOA., ML.EEM., Dosya no: 78, Gömlek no: 44).

22.6.1307/3 Eylül 1891 yılında ise Kirmasti kaymakamı Ramazan Efendi hakkında şikâyetler olmuştur. Saadet Gazetesi matbaasına Kirmasti kazası kaymakamlığına beş yıl önce tayin olan Ramazan Efendi'nin fukara ahaliye yaptığı haksızlık ve yolsuzluktan dolayı kazadan gönderilmesi hakkında çok sayıda dilekçe ulaştırmıştır. Muteber kişiler ve zabitan tarafından yazılmış bu dilekçeler ve merkez vilayete sunulan mazbata üzerine, kaymakamın kötü halinin tahkik edilmesi için Mekteb-i Mülkiye'den Asaf Bey adında bir kişi tayin edilmiştir. Onbeş gün zarfında kaymakamın 25 ayrı maddede suçlu görülmesi üzerine incelemeler olgunlaştırılmış ve kazada kalacak olursa şikâyetlerin artacağı ve ahalinin feryadının arkası kesilmeyeceği öngörülmüştür. Asaf Bey, aldığı emir üzerine incelemeleri içeren 70 sayfalık fezleke tanzim etmiş ve vilayet makamına takdim etmiştir. Ancak bir seneye yakın zamandan beri halkın çektiği zulümden kurtulması vilayetten istenmişse de bir sonuç alınamamıştır. İddialara göre Kaymakam Ramazan Efendi emvâl-i öşriye üzerinden çok miktarda para çalmış, hazineye ait bedellerden türlü hilelerle birilerine kazanç sağlamış, boş araziye para ile satıp daha sonra ücretsiz olarak verildi diyerek senet düzenlemiştir. Kazaya ait merayı yine hile ile kiraya verip bedelini zimmetine geçirdiği söylenmiştir. Hayvanları çalınan fukara halkın başvuruları sırasında kaymakam hırsızları çağırarak hayvanların iade edilmesini istemiş; ancak hırsızlar kendisine açıkça çalınan hayvanların kendi kumpanyalarında ise bulunabileceğini, değilse biraz para vermedikçe hayvanların bulunamayacağını söylemekten çekinmemiştir. İddialara göre kaymakam hayvanları çalan hırsızlarla iş birliği içindedir. Kaymakam kasabanın Tana adıyla anılan eski merasında muhacirlerin ziraat yapmaları için gayri resmi emir ile izin vermiş ve muhacir ile ahalinin arasına nifak sokmuştur. Pek çok kişi mahkemelerde sürünmüş ve hapisanelerde perişan olmuştur. Muhacirin meraya ettikleri pek çok hububat olgunlaşmış hale gelmişse de kaymakamın teşvikiyle cahil ahali tarafından mahvedilmiştir. Hüseyin Efendi adında bir kişinin eytam müdürü olduğu ve kaymakamın beş seneden beri onu değiştirmedeği; oysa iki senede bir eytam müdürlerinin değişmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hüseyin Efendi'nin görevinde kalması yetimleri zor duruma düşürmüş, ahali ve fakir muhacirler zabıta memurları vasıtasıyla para aldıkları iddia edilerek töhmet altında bırakılmıştır (BOA., Y.PRK.AZJ., Dosya no: 16, Gömlek no: 47).

14 Teşrin-isâni 1306/26 Kasım 1890 tarihinde Kirmasti kazası kaymakamı Ramazan Efendi'nin yaptığı yolsuzluktan dolayı gönderilen inceleme memuru tarafından verilen inceleme evrakının işleme konmadığı ve

kaymakam hakkında kanuni işlem yapılmadığı anlaşılmaktadır (BOA., DH.MKT., Dosya no: 1786, Gömlek no: 113). 16 Teşrin-ievvel 1307/28 Ekim 1891 tarihinde işten el çektirilerek yerine vekil tayin edileceğinden ve bu kararı kabul etmeyeceğinden söz ederek adil davranılmasını isteyen Kirmasti kazası kaymakamı Mehmed Ramazan Efendi'nin telgrafı üzerine, kaymakamın kazanın düzenini ihlal ederek halkın nefretini kazanmış olması nedeniyle memuriyetinin devam etmesi uygun görülmemiştir. Kaymakam Ramazan Bey'in azliyle yerine Ali Haydar Bey önce vekaleten sonra asaleten tayin edilmiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1551, Gömlek no: 2). Ancak Ali Haydar Bey hakkındaki şikâyetler de gecikmemiştir. 29 Nisan 1309/11 Mayıs 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne yazılmış bir evrakta, Kirmasti kazasının Sürüle köyünden bir kadının 15 yaşından küçük çocuğunun Kaymakam Ali Haydar Bey ve zabtiye süvari onbaşı Hasan Bey tarafından öldürüldüğü kaydedilmiştir. Çocuk hakkında herhangi bir suçlama ve şikâyet bulunmadığı halde Kaymakam Ali Haydar Bey ve zabtiye süvari onbaşı Hasan Bey tarafından hırsız denilerek önce hapse atılmış; sonrasında da suçu itiraf etmesi için çocuğa işkence edilmiştir. Çocuk aldığı darbelerden dolayı fenalaşarak ölmüştür. Kaymakam, adı bu olaya karışmadan önce de yine bir darbetme meselesi nedeniyle inceleme altına alınmıştır (BOA., DH.MKT., Dosya no: 105, Gömlek no: 36).

Ali Haydar Bey hakkındaki şikâyetler bununla sınırlı değildir. 8 Kanûn-ievvel 1309/20 Aralık 1893 tarihine ait ve Orman kadı ile Kum kadı köylerinin muhtarlarıyla ahalisi tarafından verilen bir arzuhalde köylerine ait meraya ihtiyaçları olduğu halde, meranın Kirmasti kazası kaymakamı Ali Haydar Bey tarafından müzayede yapılarak koyun tüccarına satılmakta olduğu bildirilmiştir (BOA., DH.MKT., Dosya no: 189, Dosya no: 37). 12 Nisan 1311/24 Nisan 1895 tarihinde ise Kirmasti kazası kaymakamı Ali Haydar Bey cinayetten mahkûm iki kişiden birini hükümet bahçesini belletmek ve diğerini de Kirmasti'de inşa edilen camiye kireç taşıtmak üzere hapisten çıkartmış ve bunlardan birinin kaçtığı anlaşılmıştır (BOA., DH.MKT., Dosya no: 368, Gömlek no: 47).

Kirmasti halkı tarafından şikâyetçi olunan bir başka kaymakam da Süleyman Rauf'dur. 27 Kanûn-ievvel 1315/8 Ocak 1900 tarihinde Hüdavendigâr Vilayeti'ne Kirmasti kazası kaymakamı Rauf Bey'in şeriata aykırı tavır ve sözleri olduğu, halkın itikat ve ahlakını bozmaya çalıştığı ahaliden Hamdi ve Mahmud Nedim tarafından verilen dilekçeyle bildirilmiştir. 19 Kanûn-ısanî 1315/31 Ocak 1900 tarihinde ise Kirmasti kazası kaymakamı Rauf Bey'in şahsi menfaatlerinin ön plana çıkması nedeniyle kazaya önem vermediği ve bundan dolayı hayvan hırsızlığının

artarak güvenliğin sarsıldığı, meraların satıldığı, sövüp sayma, tutuklanma, kazadaki muhacirlerin aleyhlerine kötü işler yapmaları için tahrik edilmesi gibi durumlar nedeniyle yapılan şikâyetlerin sonuçsuz kaldığı ifade edilmiştir (BOA., DH.MKT., Dosya no: 2301, Gömlek no: 22). Süleyman Rauf Bey hakkındaki şikâyetler sonrasında işten el çektirilmiştir (BOA., DH.MKT., Dosya no: 2367, Gömlek no: 88). 11 Temmuz 1317/24 Temmuz 1901 tarihinde Kaymakam Rauf Bey'in bir başka yerde görevlendirilmesi uygun görülümüşse de görev yapabileceği açık bir kadro olmadığından yer bulunana kadar Kirmasti kaymakamı olarak görevine devam etmesi uygun görülümüştür (BOA., DH.MKT., Dosya no: 2515, Gömlek no: 42).

8 Haziran 1318/21 Haziran 1902 tarihinde Süleyman Rauf Bey hakkındaki şikâyetlerin devam ettiği görülür. Esnaf ve ahaliden zorla aldığı eşyanın bedelini vermemek gibi suçlar işlediği, değirmenin karşısındaki araziye gasbederek, istimplâk ettiği ve çiftlik haline sokarak orada sekiz yıldan beri ziraat ile uğraşan muhacirlerin kazançlarına engel olduğu; ayrıca muhacirlerin yetiştirmekte olduğu söğüt ağaçlarını da söktürdüğü ifade edilmiştir (BOA., DH.MKT., Dosya no: 536, Gömlek no: 11).

11 Şubat 1319/24 Şubat 1904 tarihinde Kirmasti kazası kaymakamı Rauf Bey hakkındaki şikâyetlerin çok eskilere dayandığı kabul edilerek görevinin devam etmesinin uygun olmadığına karar verilmiştir. Kaymakam hakkında yapılan tahkikatın sonucuna göre Gönen kaymakamı Rıza Bey ile becayışlerinin uygun olduğu düşünülmüştür (BOA., DH.MKT., Dosya no: 828, Gömlek no: 68).

10 Nisan 1322/23 Nisan 1906 tarihindeki bir başka evrakta Kirmasti kaymakamı Hüseyin Vehbi Efendi'nin Kirmasti deresinin temizlenmesi sırasında ahalinin toplanmasına sebebiyet vermesi nedeniyle azledildiği ve sorgulanması için irade çıkarıldığı tespit edilmiştir (BOA., DH.MKT., Dosya no: 1075, Gömlek no: 77).

Sonraki süreçte Kirmasti kaymakamı Kazım Bey'in ruhsatsız okul inşasına izin vermesiyle ilgili sorgulama yapıldığı görülmektedir. 7 Temmuz 1328/20 Temmuz 1912 tarihinde Hüdâvendigâr vilayeti valisi adına Maarif Müdürü'nün Kazım Bey'e yazdığı yazıda Kirmasti kasabasında Rum erkek çocuklarına ait mektebin harap durumda olduğu dile getirilerek kilise civarında yeni bir mektep inşası için ruhsat alınması hakkında Rum patrikliğinden yapılan başvuru olduğu bildirilmiştir. Mektebin inşa edileceği mahal ile inşaat masrafına dair açıklamayı içeren Adliye ve Mezahip Nezareti'nden alınan yazı içeriği 3 Mart 1327/16 Mart 1911 tarihinde vilayetten kaymakamlığa tebliğ olunarak cevaben alınan mazbatanın istenen

tüm bilgileri yeteri kadar içermediği öne sürülmüştür. Tebliğe beklenen cevap verilmemekle birlikte işlem akışının tamamlanması da beklenmeden Kazım Bey'in Kirmasti kaymakamlığında bulunduğu sırada binanın ruhsatsız inşasına başlanmasına izin verildiği anlaşılmıştır. Gayrimüslimlere ait yapıların genişletilmesi ya da inşası için ruhsat alınması gerektiğinin altı çizilerek, izinsiz inşaata meydan verilmemesinin usul gereği olduğu Kazım Bey'e hatırlatılmış ve memuriyeti döneminde mektebin izinsiz inşasına ve tamamlanmasına izin verme sebebi Kazım Bey'den sorulmuştur (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

Sorgulama sırasında Halep Merkez Kaymakamı olarak görev yapan Kazım Bey savunmasında söz konusu mektebin Kirmasti kaymakamlığına başlamasından (15 Kanûn-ı evvel 1326/28 Aralık 1910) önce inşa edildiğini öne sürmüş, binanın ikinci ve üçüncü katının çıkılmış olduğunu ve bunun sorumlusunun daha önce görev yapmış kişilerde/kaymakamlarda aranmasının gerektiğini ifade etmiştir. Kazım Bey, resmi izin alınmasına kadar inşaatın tatil edilmesi hakkında okulun kurucusu Dimitri Efendi'yi meclis önünde birkaç kez ihtar ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Kirmasti'de kaymakamlık yaptığı süreç boyunca inşaata devam edilmediğini ve okulun kendi döneminde inşa edildiği iddiasının yanlış ihbar olduğunu ve görevden ayrılırken de binanın pek çok eksiklikleri bulunduğunu ifade etmiştir (BOA., ŞD., Dosya no: 1621, Gömlek no: 5).

28 Mayıs 1329/10 Haziran 1913 tarihinde Kirmasti kasabasında Rum erkek çocuklarına ait mektebin harap olması sebebiyle yeniden inşasına ruhsat verilmesi hakkında Rum Patrikliği'nden gelen dilekçe gereği işlemlerin sonuçlanması beklenmeden uygulamaya geçildiği tekrar ifade edilir. Lala Şahin Paşa vakfından 60 lira kıymetinde bir arsa üzerine boyu 13.70, genişliği 10.70 ve yüksekliği 11 metre boyutlarında ve iki oda, bir salon, bir divanhane ile dört kapı ve 28 pencereye sahip olarak kilisenin kilise sandığından 400 altın harcanarak inşaatının tamamlandığı dile getirilir. Kirmasti kasabasında 165 hanede 745 nüfus bulunduğu ve resmi ruhsata bağlanmasında mahzur olmadığı ve o dönemde kaza kaymakamı olup, bu binanın ruhsatsız inşasına ve tamamlanmasına izin veren Kazım Bey'in sorgulanmaya alınması için gerekli işlemlerin yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Arsasına vakıf adına kıymetinin binde onu oranında yıllık icâre-i zemin tahsis edilmesi ve Maarif Nizamnamesi'nin 129. Maddesiyle İstanbul Rum Patrikhanesi hakkındaki kararlara uygun davranılması konusunda uyarıda bulunulmuştur (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-1).

3. RUM MEKTEBİ İNŞASINA RUHSAT VERİLMESİ İÇİN CEVAP BEKLEYEN SORULAR

Kirmasti'de izinsiz inşa edilen Rum mektebinin işlemlerinin tamamlanabilmesi için yönetimin beklediği soruların cevaplarının verilmesi gerekmektedir. Öncelikle Osmanlı Devleti'nde gerek yerli gayrimüslim cemaat gerekse yabancı tebaa tarafından yeni kilise, mektep, hastane ve benzer mezhep yapılarının inşasına ve bir alanın kabristan yapılmasına izin verilmesi için dilekçe verildiğinde bunların meydana getirileceği alanın konumu doğru ve tam olarak tarif edilmeliydi. Bu yapılar cami, mescit ve kalelerin civarında mıdır ya da ne kadar uzaklıktadır bildirilmesi gereklidir. Ayrıca inşa edilecek yapının “gelecek dönemler” için mahzur yaratıp yaratmayacağı ve diğer cemaatlerin yapının inşa edileceği bölge ile ilişkisine de netlik kazandırılmalıdır (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23). Buradaki “mahzur” sözcüğünden neyin kastedildiği tam olarak tanımlanmamışsa da farklı cemaatlerin yaşayışları ve ibadetleri sırasında birbirlerine verebilecekleri rahatsızlıklarla ilgili olduğu düşünülebilir.

Yapıların yapılacağı arsaların kayıtlı olduğu kişiler tebaaları ile birlikte bildirilmeli, arsalar vakfa mı ya da arz-ı miri'ye mi aittir? kaç ziradır? kıymeti ne kadardır? gibi soruların cevapları verilmelidir. İnşa edilecek binalar ve var ise müştemilatları en, boy, yükseklik itibarıyla bildirilmelidir. Kapı, pencere ve oda sayısının da bilgisinin verilmesi beklenmektedir. Ana yapı dışında müştemilatın mimarisine ilişkin detaylar ve asıl yapının yapılacağı arsanın içinde olup olmayacağı ve müştemilatın gelir getiren türden olup olmadığı da sorgulanmaktadır (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

Binaların hangi cemaate ait olduğu ve o bölgede söz konusu cemaatten ne kadar hane ve nüfus bulunduğu hakkında bilgi verilmesi gereklidir. Ayrıca inşaat masrafının ne biçimde ve kimler tarafından ödeneceği de önemli bir unsurdur (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23). Mevcut bulunan bir binanın genişletilerek ya da güçlendirilerek inşası talep edilirse mevcut binanın resmi izninin olup olmadığı; eğer varsa hangi tarihte ve ne şekilde ruhsat alındığı bildirilmelidir. Mevcut yapıların genişletilmesi veya ilaveler yapılması amaçlanıyorsa her birinin en, boy ve yüksekliği ile arsa ölçülerinin zira itibarıyla verilmesi gerekmektedir. Söz konusu arsaların kimlere ait olduğu ve cinsleri (mülk, vakıf ya da arz-ı miri midir?) ile arsa çeşitlerine bağlı olarak bedel-i öşre ya da mukataa ve icâre-i zemine bağlı olup olmadıkları hakkında bilgi verilmelidir (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

Bununla birlikte yapıların kurucuları, müdürleri ve kullanma hakkına sahip olanların kim olduğu ve tebaaları hakkında da bilgi verilmesi beklenmektedir. Müessesenin müştemilatı var ise nasıl kullanılacağı belirtilmelidir (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23). Mektep, hastane, eczane gibi yapılara hangi cemaatten öğrenci ve hasta kabul edilecekse bildirilmesi, kabul edilenlerden ücret ve yapılan ilacın bedeli alınmaktaysa bilgilendirme yapılması istenmektedir. Tüm başvurulara yapılan başvurunun içeriği hakkında eksiksiz inceleme yapılarak sonucun Meclis-i İdâre mazbatasıyla bildirilmesi beklenmektedir. Ayrıca binaların genel durumlarını gösterir harita ile arsaların durumunu gösteren çizimler de inceleme dosyasına eklenerek gönderilmelidir (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

4. KİRMASTİ RUM MEKTEBİ'NİN İNŞASI İÇİN TAHKİKAT SONRASI HAZIRLANAN CEVAP

Kirmasti Rum Mektebi'nin inşasına ruhsat verilmesi için yapılan tahkikat sonucunda altı madde kapsamında yapının konumu, kullanımı ve durumu hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle yapının yüz metre ilerisinde Müslüman hanelerinin olduğu; ancak civarında cami, mescit ve diğer hayrat türünden olan yol, çeşme gibi yapıların bulunmadığı kaydedilmiştir. Ayrıca askeri yapı da mevcut değildir. Rum çocuklarının eğitimi için bu mektebe gerek olduğu vurgulanmış ve yapının inşa edilmesinde bir mahzur bulunmadığı belirtilmiştir. Mektebin diğer cemaatlerin mektep alanlarıyla da ilgisi yoktur (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

Mektep arsası Lala Şahin Paşa vakfından olup, Rum kilisesi çevresinden ayrılmıştır. Tapu bir kilise adına kayıtlı değildir ve kilisenin fermanı vardır. Arsa altmış lira değerinde olup, 13.70 metre uzunluğunda, 10.70 metre genişliğindedir. Bina da aynı en ve boyda ve 11 metre yüksekliğindedir. Mektebin müştemilatı yoktur ve yapı 400 lira harcanarak meydana getirilmiştir. Mektepte iki ana kapı, iki oda kapısı, 28 pencere, iki oda bir salon, bir divanhane bulunmaktadır (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

İnşaat masrafı kilise sandığından ödenmiştir. 165 hanede 745 nüfus bulunmaktadır. Mektebin ruhsatı vardır ve ruhsatname tarihi 1 Teşrin-ievvel 1311/13 Ekim 1895 olarak kayıtlıdır (burada yangın öncesindeki yapıdan söz ediliyor olmalıdır). Yangından dolayı güçlendirilerek yapılması gerekmiştir. Yapının kurucu kilise mütevellisi Osmanlı tebaasından Dimitri Efendi'dir. Mektebe Rum cemaati talebesi kabul edilmektedir. Eğitim dili Rumca'dır. Diğer cemaatlerden gelenler de kabul edilmekte; özellikle Musevi

çocuklardan birçoğu mektepte ders görmektedir (BOA., ŞD., Dosya no: 1622, Gömlek no: 2-23).

Verilen bilgiler ışığında, mektebe ruhsat verilmesi için istenen bilgilerin sunulduğu ve gereken işlemlerin tamamlandığı düşünülebilir. 18 Haziran 1329/1 Temmuz 1913 tarihli Mehmed Reşad imzalı İrâde-i Seniyye Sureti'ne göz atılacak olursa, mektebe gerekli olan ruhsatın verildiği görülmektedir. Bu belgeye göre, Hüdavendigâr vilayetinde Kirmasti kasabasında kilise civarında Lala Şahin Paşa vakfından ayrılmış bir arsa üzerine resmi ruhsata bağlı olmadan inşa edilmiş olan Rum cemaati erkek çocuklarına ait mektebin arsasına vakfı adına kıymetinin binde onu oranında yıllık icâre-i zemin tahsis ile Maarif Nizamnamesi'nin 129. Maddesi ve İstanbul Rum Patrikhanesi hakkında alınan kararlara uygun olarak resmi ruhsat verilmiştir (BOA., DH.İD., Dosya no: 30, Gömlek no: 48). Bu halde arsanın zemini vakıf, üzerindeki mektep ise Rum cemaatinin mülkü konumundadır.

SONUÇ

Makalede değerlendirilen belgeler ışığında 1884-1911 yılları arasında Kirmasti halkının kazada görev yapan kaymakamlar hakkındaki şikâyetlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Kaymakamların şahsi menfaatlerinin ön plana çıkması, yolsuzluk yapmaları, halka zulüm etmeleri, suça karışmış kişilerle iş birliği yapmaları gibi sebeplerle çok sayıda şikâyet mektubu merkeze ulaştırılmıştır.

1842-1871 yıllarındaki uygulamalarda kaymakamlar, haklarındaki şikâyetler sebebiyle muhakeme edilirken veya edilmeye başlanırken fiilen görevde tutulmamış, aklanmaları durumunda başka bir göreve tayin edilmek üzere memuriyetten azledilmişlerdir. Kaymakamlar yapılan suçlamalardan aklansa bile mevcut yerdeki görevine devam ettirilmeyerek başka yere nakledilmişlerdir. Halkın şikâyetçi olduğu bir kaymakamın, berat ettirilme durumunda halk ile aralarına husûmet girebileceği düşünülerek mevcut görevinde kalmasının uygun ve faydalı olmayacağı düşünülmüştür (Güneş, 2013: 108). Ancak bu uygulamanın 20. yüzyıl başında farklılaştığı görülmektedir. Sözelimi, 1901 yılında Kirmasti halkının şikâyetleri sebebiyle Rauf Bey'in bir başka yerde görevlendirilmesi uygun görülümüşse de görev yapabileceği açık bir kadro olmadığından yer bulunana kadar Kirmasti kaymakamı olarak görevine devam etmesine karar verilmiş ve Rauf Bey'in görevden alınması kararı 1904 yılını bulmuştur. Ayrıca Rauf Bey'in tüm şikâyetlere rağmen 9 Eylül 1319/22 Eylül 1903 yılında taltif edildiği de görülür (BOA., DH.MKT., Dosya no: 768, Gömlek no: 25). İncelenen süreç

içinde Kirmasti'deki sık kaymakam değişiklikleri yerel yönetim açısından sağlıklı gitmeyen bir işleyiş olduğunu düşündürür. Burada varılan sonucun daha büyük bir çerçeveye yerleştirilebilmesi için kuşkusuz 1871 yılından 20. yüzyıl başlarına değin farklı yerlerde faaliyet gösteren kaymakamların çalışma biçimlerine ilişkin halktan merkeze ulaşan şikâyetlerin türlerine dair detaylı bir çalışma yapılması önerilebilir.

Kaymakam Kazım Bey'in sorgulanmasını gerektiren Kirmasti Rum Mektebi'nin inşası da ruhsatsız devam etmekteyken durdurulmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde gayrimüslim cemaatlerin yapılarının ruhsatsız olarak inşasına izin veren yöneticilere ceza verileceği hakkında sıklıkla uyarı yapılmasına rağmen bu tip uygulamalar çok kez tekrarlanmıştır. Kaymakam Kazım Bey de Kirmasti Rum Mektebi'nin inşasına ruhsat almadan başlanması nedeniyle suçlanmıştır. Kilise yakınındaki eski mektebin yanmasından dolayı ruhsatsız da olsa inşa edilen mektebin eksiklikleri tamamlanarak öğrenciler buraya nakledilmişlerdir. Ancak bina tamamen bitirilememiştir. Ruhsat almak için yapının projesine de ihtiyaç olmasına rağmen arşiv belgeleri içindeki projenin yapının bitimine yakın bir dönemde çizildiği anlaşılmaktadır. Rum Mektebi'nin boyutları ve niteliği, kimler tarafından kullanılacağı, inşaat masrafını kimin karşılayacağı, inşa edileceği arsanın durumu, etrafta yaşayan kişilerin etnik kökeni gibi konular hakkında verilen bilgilerin eksikliği nedeniyle mektebe inşaat ruhsatı verilmediği anlaşılmaktadır.

Meclis-i İdâre azalarını sorgulayan kişinin Kazım Bey'in nereli olduğunu ve Rumca bilip bilmediğini sorgulaması, Kirmasti'deki Rum cemaatine bir çıkar sağlama düşüncesi olup olmadığını anlamak için olmalıdır. Ayrıca mektebin inşasını sağlayan gelirin de nereden kaynaklandığı sorgulanmıştır. Diğer taraftan inşaatın tatil edilmesine rağmen yangından sonra yapının devam etmesinden kaymakamın haberdar olup olmadığı da ruhsatsız inşaata kaymakamın göz yumma ihtimali nedeniyle sorgulanmıştır. Ancak anlaşıldığı kadarıyla yangın sonrası yapım işleri Kazım Bey'den sonra gelen kaymakam vekili zamanında gerçekleşmiştir.

Kaymakam Kazım Bey suçlamaları kabul etmemiş ve Kirmasti kaymakamlığı görevine başlamasından önce yapının inşa edildiğini ifade etmiştir. Bu arada Kazım Bey'in 15 Kanûn-ı evvel 1326/28 Aralık 1910 tarihinde görevine başladığına ilişkin beyanı ile resmi belgelerde kayıtlı 16 Kanûn-ı sâni 1326/ 29 Ocak 1911 tarihinin birbirini tutmadığı tespit edilmektedir. Kazım Bey inkâr etse de Meclis-i İdâre azalarının büyük çoğunluğu inşaatın Kazım Bey zamanında başladığını doğrulamıştır. Yapının inşası da Kazım Bey'in resmi belgelerde yer alan göreve başlama tarihinden

sonradır. Kazım Bey'in yapının inşasına ilişkin talep sonrasındaki işlemleri sürdürmesi sırasında ihmalinin olduğu düşünülebilir. Ruhsatsız inşaatın durdurulması hakkında Meclis-i İdâre azalarının önünde okulun kurucusu Dimitri Efendi'yi birkaç kez uyarılmışsa da inşaatın sürdürüldüğüne bakılacak olursa bir yaptırımının olmadığı düşünülebilir. Otorite boşluğundan kaynaklanan bu durum sonucunda ruhsatsız inşaat gizlice mi sürdürülmüştür? yoksa Kazım Bey inşaatın sürmesine göz yummuş mudur? bilinmemektedir. Bununla birlikte Kazım Bey'in ceza aldığına ilişkin bir belgeye de rastlanmamıştır.

Teşekkür

Makalenin hazırlanması sırasında yapının fotoğraflarını çeken Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi Gülşah Ünver'e teşekkürü borç bilirim.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri (Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA])

DH.İD., (Dâhiliye İdâre), 30/48.

DH.MKT., (Dâhiliye Mektûbi Kalemi), 1786/113, 105/36, 189/37, 386/47, 2301/22, 2515/42, 536/11, 828/68, 1075/77, 768/25.

ML.EEM., (Maliye Nezareti Emlâk-i Emiriyye Müdüriyeti), 78/44.

ŞD., (Şurâ-yı Devlet), 1622/2, 1621/5, 1551/2.

Y.PRK.AZJ., (Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Journalleri), 16/47.

Telif Eserler

Anon., (t.y.). *Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün Adını ve Andını Taşıyan İlçe: Mustafakemalpaşa 2. Mustafakemalpaşa Belediyesi*, <https://mkpansiklopedi.com/api/uploads/pdf/arsiv/69247439.pdf>,: 16-17. (Erişim: 23 Temmuz 2023).

Fuad, Ömer (29 Ağustos 1329/11 Eylül 1913). Kirmasti kazası. *Sebilü'r-Reşad (Sırat-ı Müstakim)*. C. 11, S. 261: 9-11.

Güneş, Mehmet (2013). *Osmanlı Taşra İdaresinin Değişim Sürecinde Kaymakamlık Kurumu (1842-1871)*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı. İstanbul.

İzbırak, R (1976). Mustafa Kemalpaşa. Türk Ansiklopedisi. C. 24: 497-498.

Varol, Derya (2001). *Mustafakemalpaşa (Kirmasti)'nin Geçmişten Günümüze Şehirsel Gelişimi*. Y.L. Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yaşayanlar, İsmail (2012). *19. Yüzyılda Kirmasti (Mustafakemalpaşa) Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Durumu*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/okulu-kapatip-makam-yapacak-18879980>. (Erişim: 23 Temmuz 2023).